

BURMA'DAN MYANMAR'A ARAKAN'DA ROHINGYA MÜSLÜMANLARI

Ahmet ATEŞ

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi

ÖZ

Uzun zaman boyunca Burma Birliği olarak bilinen ancak 1989'da Myanmar Birliği olarak adı değiştirilen ülke, 1962'den 2011 yılına kadar "Tatmadaw" olarak adlandırılan askeri diktatörlük ile yönetilmiştir. Bu dönemde askeri cuntanın çok sayıda anti demokratik uygulamayı hayata geçirmiştir. Burmalı Müslümanlar bu anti demokratik uygulamaların hedefinde olmuştur. Bu çerçevede Arakan olarak bilinen fakat resmen Rahkine eyaleti olarak adlandırılan bölgede yaşayan etnik ve dini bir azınlık olan Rohingya Müslümanlarına Burma yönetimi vatandaşlık vermemiştir. Ayrıca yönetim, Rohingya Müslümanlarını Bengal'den gelen yasadışı göçmenler olarak tanımlamış ve onlara yönelik ihlallerin önünü açmıştır. Bu bağlamda vatandaşlık haklarından mahrum bırakılan Rohingya Müslümanları, uluslararası sivil toplum kuruluşları ve BM'nin raporlarına yansıyan zorla göç, zorla çalıştırma, işkence, cinsel şiddet ve tecavüz gibi çeşitli ihlallere uğramıştır. Bu ihlallerin en önemli nedenlerinin başında askeri cuntanın anti demokratik uygulamaları ve dini faktörler gelmektedir. Ancak bu nedenler Rohingya çatışmasının teşhis edilmesinde yeterli değildir ve burada bir boşluğun doğduğu savunulabilir. Bu çalışmada Rohingya çatışmasının ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal nedenleri incelenerek, bu boşluğun giderilmesine katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Burma, Myanmar, Arakan, Rahkine Eyaleti, Tatmadaw, Rohingya Müslümanları.

ABSTRACT

Rohingya Muslims in Arakan from Burma to Myanmar

The country that has been known as "Union of Burma" for a long time on the other hand whose name was changed as Union of Myanmar in 1989, was militarized by Tatmadaw, dictatorial regime from 1962 to 2011. During this time, military junta put a lot of anti democratic law in to practice. The Muslims of Burma were the butt of this anti democratic law. Burma regime didn't naturalize Rohingya Muslims, ethnical and religious minority, living in the location known as Arakan in this position but later officially called as State of Rahkine. Also this state defined Rohingya Muslims like illegal immigrants coming from Bengal and abuses some violations toward them. In this situation, Rohingya Muslims, deprived of the rights of citizenship, exposed to some violations like forcible emigrant, worked forcibly, torture, sexual violent and infringement that were placed in to the report of UN and other NGO's. The most important reason of these violations is anti democratic law of military junta and some religious factor. However, these reasons are not enough to diagnose the Rohingya conflict and argue

that a lack of understanding has occurred. In this article, it is aimed to end lack of understanding by researching the economic, political, cultural and social reason for Rohingya conflict.

Keywords: Burma, Myanmar, Arakan, Rahkine State, Tatmadaw, Rohingya Muslims.

Giriş

Günümüz dünyasında uluslararası toplumun gündemini meşgul eden konuların başında etnik ve dini çatışmalar gelmektedir. Nitekim Almanya merkezli Heidelberg Enstitüsü, yaptığı araştırma ile sadece 2014 yılı içerisinde etnik, ideolojik ve doğal kaynaklara dayanan 345 düşük, orta ve yüksek yoğunlukta çatışmanın meydana geldiğini tespit etmiştir. Bunlardan biri olan Rohingya çatışması yüksek yoğunlukta bir çatışma olarak tanımlanmıştır.¹ Myanmar'ın Rahkine eyaleti içinde vatandaşlık haklarından mahrum bırakılmış yaklaşık bir milyon Rohingya Müslümanı, etnik ve dini bir çatışmanın muhatabı olmuştur. Nitekim zorla göç, zorla çalıştırma, işkence ve tecavüz gibi ihlaller uluslararası insan hakları örgütlerinin ve BM'nin raporlarına yansımaktadır. Dahası görsel ve yazılı medya, bu ihlalleri kanıtlayacak pek çok yazılı ve görsel belgeyi uluslararası topluma sunmaktadır.

Diğer taraftan Rohingya Müslümanlarının karşılaştığı ihlalleri çalışmalarında konu edinen pek çok yabancı akademisyen, Rohingya sorununu tüm boyutları ile anlamak ve anlatmak için büyük çaba sarf etmektedir. Örneğin bu akademisyenlerden biri olan Muhammed Yunus, *Dünden Bugüne Arakan (A History of Arakan: Past & Present)* adlı çalışması ile başta Rohingya Müslümanları olmak üzere Arakan'ın geçmişi ve bugünü hakkında oldukça önemli bilgiler sunmaktadır.² Buna karşın yapılan tüm bu çalışmaların büyük çoğunluğunun çatışmayı yalnızca demokratikleşme ve din bağlamında analiz etmesi, çatışmanın nedenlerinin anlaşılması noktasında bir kısır döngünün doğmasına neden olmuştur. Bu kapsamda çatışmayı ortaya çıkaran nedenlerin anlaşılması noktasında önemli bir boşluğun olduğu savunulabilir. Diğer taraftan Mehmet Özay³ ve İsmail Hakkı Göksoy⁴ gibi akademisyenler Arakan üzerine çalışmalar yapmasına rağmen, ülkemizdeki akademisyenlerin Rohingya meselesine yeterli ilgi göstermemesi, yerli literatür açısından da bir boşluğun doğmasına neden olmuştur. Rohingya Müslümanlarının ele alındığı bu çalışmada, bu iki boşluğun doldurulmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu çerçevede Rohingya çatışmasının nedenleri ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal boyutları ile analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın daha iyi anlaşılması için şu hususu açıklamakta fayda vardır. Yabancı ve yerli literatürde çatışmanın farklı kavramlar ile adlandırılması

¹ HIIK, "Conflict Barometer 2014", http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2014.pdf, (et. 13.11.2015).

² Yunus, Muhammed, *Dünden Bugüne Arakan*, çev. Hatice Uğur, İnsani Yardım Vakfı Yayınları, İstanbul, 2012.

³ Özay, Mehmet, *Arakan Müslümanları: Kaybolmaya Yüz Tutmuş Bir Halkın Hikayesi*, Okur Kitaplığı, İstanbul, 2013.

⁴ Göksoy, İsmail Hakkı, "Myanmar", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara 2006, XXXII, ss. 253-255.

kafa karışıklığına yol açmıştır. Burma, Myanmar, Rohingya, Arakan ve Rahkine bu karışıklığa neden olan kavramlardır. Burma Birliği olarak bilinen ülkenin adı 1989'da Myanmar Birliği olarak değiştirilmiştir. Arakan, Burma Birliği'nin içindeki bir bölgenin ve eski bir krallığın adıdır. Genel Ne Win 1974'de bu bölgede yaşayan Rahkine (Magh) toplumuna özerklik vermiştir. Böylece eskiden Arakan olarak bilinen bölge Rahkine eyaleti olarak adlandırılmaya başlamıştır. Rohingya Müslümanları ise Rahkine eyaleti içinde yaşayan etnik ve dini topluluk olmakla birlikte, şiddet eylemlerinin hedefindedir. Nitekim bu çalışmada öncelikli olarak Rohingya Müslümanları ve onlara karşı yapılan ihlaller ve nedenleri ele alınmıştır.

Tarihi Arka Plan ve Sorunun Doğası

Myanmar, Güneydoğu Asya'da Andaman Denizi ve Bengal Körfezi kıyısında, Bangladeş, Çin, Hindistan, Laos ve Tayland arasında yer almaktadır. Ülkenin güney bölümü Malezya, kuzey bölümü Çin ve Hindistan ile benzer kültürel özelliklere sahiptir. Bu çerçevede coğrafi özelliklerin toplumsal farklılaşmayı etkilediği iddia edilebilir. Ancak bu durum ulus inşa etme sürecinde büyük bir engel olarak belirmiştir. Nitekim coğrafi şartların ayırttığı etnik gruplar, ulus bilincinin gelişmesi için gerekli olan ortak tarih bilincinden de yoksun kalmışlardır.⁵ Bu bağlamda ülkede büyük bir etnik çeşitlilik olduğu söylenilebilir. Bazı kaynaklar ülkede 130 civarında etnik nüfusun olduğunu savunurken, bazıları bu rakamın 180'den fazla olduğunu iddia etmektedirler. Etnik grup çeşitliliği üzerine farklı iddiaların ortaya çıkması, Myanmar devletinin politikalarının sonucudur. Nitekim Myanmar, bu gruplardan yalnızca 135'ini resmen vatandaşları olarak tanımaktadır.⁶

İngilizler 1800'lerde Myanmar'ı kolonileştirmeye başlamışlar ve 1824'ten itibaren altmış dört yıl boyunca İngiliz Hindistanı'nın bir eyaleti olarak yönetmişlerdir. İngilizler Myanmar'ı 1937'de Hindistan sömürge yönetimi altından çıkarmış ve kendini yöneten ayrı bir koloni haline getirmişlerdir. İngilizlerin bu koloniyi korumak için attıkları adımlar başarısızlıkla sonuçlanmış, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Japon işgaline uğramıştır. Savaş sonrasındaki bağımsızlık mücadelesi neticesinde 1948'de İngilizlerden bağımsızlığını elde etmiştir. Myanmar Silahlı Kuvvetleri olarak bilinen Tatmadaw, Bağımsızlık sonrasında kanun ve düzenin korunması ve sürdürülmesinde etkin bir rol üstlenmiştir. Nitekim Tatmadaw, 1950'lerin başında Myanmar'da ortaya çıkan komünist ve ayrılıkçı hareketleri bastırmayı başararak, ülke birliğinin sürdürülmesine oldukça önemli katkı sunmuştur. Ancak Tatmadaw zamanla ülke üzerinde kontrolü sağlayan tek otorite olmuştur. Nitekim askeriye 1962'de Devrimci Konsey adı altında darbe yaparak yönetime el koymuş ve ülkede kontrolü sivil iktidara devretmeyeceğini göstermiştir.⁷ Sonuç olarak Myanmar 1962 ile 2011 yılları arasında

⁵ Topich, William J.- Leitch, Keith A., *The History of Myanmar*, Green Wood, Santa Barbara, 2013, s. 1.

⁶ Ertekin, Sümeyye, "Arakan Uzaktaki Zulüm", [Http://Appsajazeera.Com/Interactive/Arakan/](http://Appsajazeera.Com/Interactive/Arakan/), (et. 23.09.2016).

⁷ Myoe, Maung Aung, *Building the Tatmadaw: Myanmar Armed Forces since 1948*, Institute of

sıkı bir askeri rejim altında yönetilmiştir.⁸

Bağımsız bir devlet kurma çalışmaları neticesinde, 1947'de Burma anayasası yürürlüğe girmiş, 1948 yılında da ülkenin bağımsız ve egemen bir devlet olduğu ilan edilmiştir. Ayrıca bu anayasada ülkenin adı *Burma Birliği* olarak tanımlanmıştır.⁹ Burma'da yönetim şekli 1974 yılında hazırlanan yeni bir anayasa ile Çin (Chin), Kaçin (Kackin), Karen, Kayah (Karenni), Mon, Rakhine (Arakan) ve Şan(Shan) olmak üzere yedi etnik eyalete bölünmüştür.¹⁰ Askeri cunta, ülkenin Burma olarak bilinen adını sömürge döneminin izlerini taşıdığını iddia ederek 1989'da Myanmar olarak değiştirmiştir.¹¹ 2008 yılında tartışmalara neden olan yeni anayasa ile ülke yeniden idari yapılandırmaya tabi tutulması ve yedi bölge, yedi etnik eyalet ve altı özerk alana bölünmüştür. Bölgeler Burmalı veya Burman denilen etnik çoğunluğunun ağırlıklı yaşadığı alanlara göre şekillenmiştir. Mon, Karen, Kayah, Şan, Kaçin, Çin ve Rakhine eyaletleri ise etnik azınlıkların yaşadığı bölgelere göre şekillenmiştir. Bu eyaletler ülke topraklarının yaklaşık olarak %57'sini oluşturmaktadırlar. Kendi yönetimine sahip alanlar ise Naga Özerk alanı, Danu Özerk alanı, Pao Özerk alanı, Palaung Özerk alanı, Kokang Özerk alanı ve Wa özerk alanı (Şan eyaleti içerisinde) olarak tanımlanmıştır.¹²

Rakhine eyaleti, içerisinde en büyük Müslüman nüfusu barındıran Myanmar yönetim birimlerinden biridir. Ancak bir milyona yaklaşan Rohingya etnik ve dini nüfusuna vatandaşlık verilmemiştir. Myanmar yönetimi, Rohingya Müslümanları olarak bilinen bu etnik ve dini topluluğun ülkeye kanundışı yollarla getirilen göçmenler olduğunu savunmuş ve onlara vatandaşlık vermeyi reddetmiştir. Ancak Yusuf ve Green gibi pek çok akademisyen bu iddiaların aksini ispat eden pek çok kanıt çalışmalarında titizlikle ele almışlardır. Örneğin onlar Rohingya toplumunun bölgedeki tarihsel varlığını ispatlayan cami ve türbe¹³ gibi yapıların bulunmasını, Arakan Krallığı adına basılmış madeni paraların bulunması ve kralların aynı zamanda Müslüman isimler de kullanmasını, Rohingya Müslümanların bölgenin asli bir unsuru olduğunu gösteren kanıtlar olarak sunmuşlardır.¹⁴ Dahası Green, Birleşik Ulusal Gelişim Partisi lideri Abu Tahay ile yaptığı bir görüşmede, kendisine Rohingya Müslümanlarının Rakhine devletindeki varlığı hakkında bir takım tarihi kanıtların gösterildiğini ileri sür-

→ →

Southeast Asian Studies, Singapore, 2009, ss. 1-2.

⁸ Ertekin, "Arakan Uzaktaki Zulüm".

⁹ "The Constitution of the Union of Burma, 24 September 1947, Effective 4 January 1948", <https://www.ilo.org/dyn/Natlex/Docs/Electronic/79573/85699/F1436085708/Mmr79573.Pdf>, (et. 26.09.2016).

¹⁰ Brooten, Lisa, "Political Violence and Journalism in a Multiethnic State", *JCI*, 30/4 (2006), s. 355.

¹¹ Topich-Leitich, *The History of Myanmar*, s. 9.

¹² Dittmer, Lowell, *Burma or Myanmar? Struggle for National Identity*, World Scientific Publishing, New Jersey, 2010, s. 53.

¹³ Bedir Mukem türbesi, Efsanevi Hanıfar Tonki ve Hayafurir Tonki türbeleri, Ambari'nin Babacı Şah Munayım türbeleri, Akyab'daki Pir Bedir Şah türbeleri 8. yüzyıldan itibaren bölgenin İslamiyet ile tanıştığını göstermektedir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz., Yusuf, *Dünden Bugüne Arakan*, s. 18.

¹⁴ Göksoy, İsmail Hakkı, "Arakan", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ek. 1, s. 104.; Green, Penny vd., *Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar*, International State Crime Initiative, London, 2015, s. 28.

müştür. O, bu kanıtların Avustralya Ulusal Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmaya dayandığını ve kanıtlar içinde 8. Yüzyıldan kalma taş heykellerin bulunduğunu iddia etmiştir.¹⁵ Onun gibi Yusuf'da Rohingya Müslümanlarının bölgedeki varlığını ispat eden pek çok kanıt çalışmasında ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

Rohingya Müslümanlarının bölgedeki varlığını ispat eden kanıtlar olmakla birlikte, tarihi geçmişi de önemlidir. 1784 yılına kadar bağımsız bir krallık olan Arakan, Bangladeş'in kuzey kısmını da içine alan bir coğrafya üzerinde hakimiyet kurmuştu. Bu bölge Kuzey ve Kuzeydoğu Asya arasında bir kavşak noktası olmakla birlikte Müslüman-Hindu Asya ile Budist Asya'nın arasında kalmaktaydı. Arakan Krallığı, 9. Yüzyılda Müslüman tüccarların Çin'e ulaşmak için bu bölgedeki limanları kullanması sonucunda İslamiyet ile tanışmıştır. Rohingya toplumu, Arakan Krallığı'nda İslamiyet'i kabul eden ilk topluluk olmuştur. Bu dönemde İslamiyet krallık içinde hızla yayılmıştır. Ancak Burma Krallığı 1784'de Arakan Krallığı'nın topraklarını işgal ederek varlığına son vermiştir. Bu işgal sonucunda 200.000'den fazla Arakanlı hayatını kaybetmiş ve büyük çoğunluğu bölgede inşa edilen Budist tapınaklarında işçi olmaya zorlanmıştır. Böylece etnik ve dini çatışmaların temelleri bu yüzyılda atılmaya başlanmıştır. Nitekim 1796'da Müslümanların Burma işgaline karşı başlattıkları ayaklanma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu olay sonucunda Arakan nüfusunun yaklaşık üçte ikisi Bangladeş'in Chittagong bölgesine ve Bengal'e göç etmek zorunda kalmıştır.¹⁶

Ancak İngilizlerin bölgeye gelmesi ile etnik yapı yeniden değişmeye başlamıştır. 1700'lerin sonunda Burma Krallığı'nın göçe zorladığı Arakanlı Müslümanlar yeniden kendi vatanlarına dönmüşlerdir. Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması sonucunda Japonya 1942'de Burma'yı işgal ederek, çatışma fay hatlarını belirginleştirmiştir. Müslümanların İngilizler safında ve Budistlerin ise Japon saflarında savaşa katılmaları, çatışma fay hatlarının harekete geçmesinde önemli rol oynamıştır. Diğer taraftan Japonya'nın Burma'yı işgal etmesi yeni bir göç hareketine neden olmuştur. Müslümanlar, İngilizlerin kontrolünde bulunan ve kısmen daha güvenli olan Arakan bölgesine göç etmek zorunda kalmışlardır. Böylece Arakan'ın etnik yapısı Müslümanlar lehine değişmiştir.¹⁷ Ancak bu durum Myanmar'ın 1948'de bağımsızlığını ilan etmesi ile yeni bir boyut kazanmıştır.

Mynamar, bağımsızlığını elde etmesi ile birlikte Naf nehri ülkenin doğal sınırını olarak kabul edilmiş ve böylelikle Arakan, Bangladeş sınırları içinde kalan Cox Bazar'dan¹⁸ ayrılmıştır. Sınırların belirlenmesi sonucunda Cox Bazaar'ın sol

¹⁵ Green, Penny, "Islamophobia: Myanmar's Racist Fault-Line", <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/04/201342910920804170.html>, (et.20.09.2016)

¹⁶ Frontieres, Medecis Sans, *10 Years for the Rohingya Refugees in Bangladesh: Past, Present and Future*, Medecis Sans Frontieres, Holland, 2002, s. 9.; Göksoy, "Arakan", s. 105.

¹⁷ Grundy-Warr, Carl-Wong, Wong, *Sanctuary Under a Plastic Sheet- the Unresolved Problem of Rohingya Refugees*, IBRU Boundary and Security Bulletin, yy. 1997, s. 81.

¹⁸ Cox Bazar, Chittagong bölgesi olarak anılmakla birlikte bugün Bangladeş toprakları içinde yer almaktadır.

yakasındaki Akyab Myanmar topraklarına katılırken, sağ yakasındaki Teknaf Upazila Bangladeş topraklarında kalmıştır.¹⁹ Rohingya çatışması uluslararası bir sorun olarak belirmiştir. Diğer taraftan Burma'da başlayan bağımsızlık hareketleri ile Müslümanlar ve Budistler arasında etnik ve dini temelli gerilim artmaya başlamıştır. Nitekim Müslümanlar Budist bir devlet altında kendilerini daha az güvende hissedeceklerini düşünmüşlerdir. 1945 ve 1947 yılları arasında bazı Arakanlı Müslüman liderler Pakistan milli hareketi lideri Muhammed Ali Cinnah ile görüşerek Müslümanların çoğunlukta yaşadığı Kuzey Arakan bölgesinin Doğu Pakistan'a (bugünkü Bangladeş'e) dahil edilmesi için çalıştılar. Bunun mümkün olmadığı anlaşılınca da Burma Birliği içerisinde ayrı bir özerk eyalet olarak tanınması için mücadele ettiler.²⁰ Cinnah Ali'nin önderliğindeki başta Arakan'da yaşayan Rohingya topluluğu olmak üzere Müslümanlar bağımsızlık mücadelesine girişmişlerdir. Rohingya toplumunun yoğun şekilde yaşadığı Chittagong bölgesi, bağımsızlık mücadelesinde bir merkez haline gelmiştir. Bağımsızlık hedefi doğrultusunda Müslümanların başlattığı gerilla savaşı, Burma'nın bağımsızlık sürecinde karşılaştığı en büyük sorunlardan biri olmuştur. Ancak Müslümanların başlattıkları *Mücahit Hareketi*, başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²¹ Diğer taraftan Tatmadaw Müslümanların bu isyanını Myanmar'da kendi otoritesini kurmak ve güçlendirmek için bir fırsata dönüştürmeyi başarmıştır. Ancak bu gelişmelerin tamamı, askeri yönetimin Müslümanlara karşı baskıcı bir politika izlemesinin ana nedeni olmuştur. Nitekim bu politikaların en büyük sonuçlarından biri olarak Rohingya meselesi doğmuştur.

Çatışmanın Mevcut Durumu

1947 yılında Burma hükümet lideri Aung San'ın ülkedeki diğer etnik topluluk (Kaçin, Çin ve Şan) liderleri ile imzaladığı Panglong anlaşması, ülkede Burma Birliği'nin kurulmasını ve yeni bir bağımsız devletin ortaya çıkmasını sağladı. Ülkede 1948'de yürürlüğe giren anayasa, Burma'yı bağımsız ve egemen bir devlet olarak tanımlanmış; adalet, eşitlik ve özgürlük prensiplerine dayalı sosyal düzenin sürdürülmesini hedef olarak belirlemiştir. Ayrıca bu anayasa, tüm vatandaşların sosyal, ekonomik ve siyasi güvenliklerini garanti altına almıştır. Dahası aynı anayasa ile ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve inanç özgürlüğü gibi pek çok hakka atıfta bulunmuştur.²² Ancak yine aynı anayasa, ülke sınırları içerisinde bulunan bazı etnik azınlıklara vatandaşlık vermeyerek ciddi bir ayrımcılığa neden olmuştur. Bu ayrımcılık politikasının muhataplarından biri Rohingya toplumu olmuştur. Rejim Rohingya Müslümanlarına vatandaşlık vermemiş²³ ve bu toplumun sömürge döneminde Güney Hindistan'dan göç ettiklerini buna gerekçe göstermiştir. Ayrıca Tatmadaw, Rohingya Müslümanlarının

¹⁹ Ullah, Akm Ahsan, "Rohingya Refugees to Bangladesh: Historical Exclusion and Contemporary Marginalization", *JIRS*, 9/2 (2011). ss. 140-141.

²⁰ Göksoy, "Arakan", s. 106.

²¹ Grundy-Warr-Wong, "Sanctuary Under a Plastic Sheet- the Unresolved Problem of Rohingya Refugees", ss. 81-82.

²² "The Constitution of the Union of Burma, 24 September 1947, Effective 4 January 1948".

²³ Steinberg, David I., *Burma/Myanmar: What Everyone Needs to Know*, Oxford Press, New York, 2010, s. 56.

ülkeye kaçak yollarla Bangladeş'ten geldiklerini iddia ederek bu ilişkiyi çeşitlendirmeye çalışmıştır.²⁴ Diğer taraftan Myanmar rejimi, Rohingyalıları pek çok alanda maaş vermeden çalışmaya zorlamıştır. Ayrıca rejim, Rohingyalıları daha fazla vergi vermeye mecbur bırakmıştır. Bunun yanında pek çok Rohingyalı rejim tarafından suçsuz yere ağır cezalara çarptırılmıştır.²⁵ Myanmar rejimi ve Budistlerin uyguladığı baskılar sonucunda Rohingya Müslümanları komşu ülkelere göç ederek yeni yaşam alanları bulmaya çalışmışlardır. Bu çerçevede Bangladeş Rohingya Müslümanlarının en fazla göç ettiği ülke haline gelmiştir.

Bangladeş, 1970'lerde kendisine yönelen göç dalgası nedeniyle Birleşmiş Milletler'den yardım talep etmiş ve böylece mesele uluslararası bir boyut kazanmıştır. Rohingya meselesinin uluslararası bir boyut kazanmasına rağmen, Myanmar rejimi Müslümanlara yönelik baskılarından geri adım atmamıştır. Nitekim 1979'un sonlarında yaşanan göç dalgası sonucunda 180,000 Rohingyalı Bangladeş'e geçmiştir. Ayrıca bu büyük göç dalgasından on iki yıl sonra 1991-92 yılları arasında, Myanmar'da rejimin başlattığı Pyi Tbaya operasyonları, yeni bir göç dalgasının doğmasına neden olmuştur. Bu göç dalgası ile 250,000 Rohingyalı Bangladeş'e yasa dışı yollardan geçmek zorunda kalmıştır. Bangladeş karşı karşıya kaldığı bu büyük mülteci dalgaları nedeniyle ekonomik, siyasi ve sosyal pek çok problemle yüz yüze gelmiştir. Sonunda Bangladeş, mülteci sorununun güvenli bir hale getirilmesi için girişimlerde bulunmuştur. Myanmar ve Bangladeş hükümetleri, BM arabuluculuğunda başlayan görüşmelerde mülteci sorununa çözüm bulmaya çalışmışlardır. İki ülke arasında 1992'de imzalanan anlaşma ile mültecilerin güvenli bir şekilde ülkelerine iade edilmesi kabul edilmiştir. Ancak bu noktada iki önemli sorun ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Rohingya toplumunun Myanmar tarafından vatandaş olarak kabul edilmemesidir. Nitekim Myanmar, vatandaş olarak kabul etmediği insanların kendisine iade edilmesini red etmiştir. İkinci olarak Myanmar'da Müslümanlara yönelik baskıların devam etmesi, mülteci iadesi anlaşmasının sürdürülebilir sonuçlar doğurmasının önündeki en büyük engel olmuştur. Nitekim Rohingyalılar Bangladeş tarafından Myanmar'a iade edilseler bile uğradıkları ihlaller nedeniyle yeniden kaçmak zorunda kalmışlardır.²⁶

Son dönemde Arakan'da yaşayan Budist ve Müslüman Rohingyalılar arasında yaşanan çatışmalar, 2012'de Rahkine isyanı olarak bilinen geniş çaplı şiddet olaylarını ortaya çıkarmıştır. Budistler, Rohingyalıları bir kadına tecavüz etmek ve onu öldürmekle suçlamışlar ve vatandaş olarak tanımadıkları Müslümanlara karşı Rohingyalılara karşı geniş çaplı şiddet eylemleri uygulamışlardır. Budistler, Minbya, Mrak-U, Myebon, Rathedaung and Kyauk Pyu gibi Arakan şehirlerinde Rohingya Müslümanlarının mülklerini yağmalamışlar, evlerini yak-

²⁴ Farzna, Kazı Fahmida, "Music and Artistic Artefacts: Symbols of Rohingya Identity and Every Resistance in Borderlands", *AJSEAS*, 4/2 (2011), s. 217.

²⁵ Ullah, Akm Ahsan, "Rohingya Refugees to Bangladesh: Historical Exclusions and Contemporary Marginalization", *JIRS*, 9/2 (2011), s. 145.

²⁶ Utpala Rahman, "The Rohingya Refugee: A Security Dilemma for Bangladesh", *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 8:2 (2010). ss. 234-235.

mışlar ve çok sayıda Rohingyalıyı öldürmüşlerdir. Bununla birlikte Myanmar hükümeti çatışmaları yönetmek yerine pek çok Rohingya Müslümanı tutuklamış ve pek çoğuna işkence yaparak bazılarını öldürmüştür. 2012 Rahkine isyanı sonucunda 90.000 insan yer değiştirmek zorunda kalmıştır.²⁷ Buna ek olarak Rohingya Müslümanları, 2015'te Myanmar ve Bangladeş'teki kamplardan kaçarak, Malezya, Endonezya ve Tayland gibi ülkelere kaçak yollarla girmişler ve bu durum bir göçmen krizinin doğmasına neden olmuştur.²⁸ Sonuç olarak binlerce Rohingyalı Müslüman, ülke dışında ya da ülke içinde kurulan kamplarda oldukça zor yaşam şartları altında yaşamak zorunda kalmışlardır.

Çatışmanın Siyasi Nedenleri

Myanmar silahlı kuvvetlerinin ülke siyaseti üzerindeki etkinliği, Rohingya çatışmasını etkileyen önemli bir faktördür. Nitekim silahlı kuvvetler, ulus inşa sürecinin sürdürülmesi ve kazanımların korunmasında oldukça önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda Myanmar'da yönetim tarafından uygulamaya konulan sosyal, siyasi ve ekonomik politikaların, güvenlikçi bir yaklaşım ile şekillendiği savunulabilir. Myanmar'da siyasetin askerin kontrolünde şekillenmesi demokrasinin gelişmesi önündeki en büyük engel olmuş ve pek çok anti demokratik uygulamaya yol açmıştır. Örneğin Myanmar'da hala yürürlükte olan anayasa, hem ulusal hem de bölgesel yönetimlerin yasama organlarında sandalyelerin %25'ini Tatmadaw delegelerine ayırmıştır.²⁹ Bu örnek, Myanmar'da silahlı kuvvetlerin günümüzde gerçekleştirilen demokratik reformlara rağmen halen ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Tatmadaw, bağımsızlık öncesi ortaya çıkan Japon tehdidine karşı verdiği mücadele ile önemli bir rol üstlenmiştir. Ayrıca Tatmadaw, bağımsızlık sonrası dönemde ayrılıkçılar ve komünistlere karşı verdiği mücadele ile Myanmar'da önemli bir aktör olarak belirmiştir. Bu kapsamda silahlı kuvvetler kendisini ülke birliğinin, düzeninin ve istikrarının biricik muhafızı olarak görmüştür.³⁰ Bu bağlamda Tatmadaw, "Devrimci Konsey" adı altında 1962'de darbe yapmış ve yönetime el koymuştur. Darbe sonrasında Devrimci Konsey Myanmar tipi sosyalizmi ilan etmiş ve ulus inşa etme programını açıklamıştır. Ayrıca Tatmadaw liderliğinde kurulan BSPP (Burma Sosyalist Program Partisi) ile ülkede siyasi yaşam biçimlendirilmeye çalışılmıştır. Öte taraftan Devrim Konseyi 1974 yılında kadar Myanmar yönetiminde etkin bir rol üstlenmiştir. 1974'de yeni bir anayasa kabul edilmiş ve anayasal hükümetin seçilmesi için genel seçimler yapılmıştır. Seçimler sonrasında Tatmadaw BSPP'nin siyasi liderliğini kabul etmiştir. Ancak

²⁷ Human Rights Watch, "Burma: New Violence in Arakan State", <https://www.Hrw.Org/News/2012/10/26/Burma-New-Violence-Arakan-State>, (et. 11.10.2016).

²⁸ "South-East Asia Migrant Crisis: Gambia Offers to Resettle All Rohingya Refugees", <https://www.TheGuardian.Com/World/2015/May/21/South-East-Asia-Migrant-Crisis-Gambia-Offers-to-Resettle-All-Rohingya-Refugees>, (et. 05.10.2016).

²⁹ Thawngmung, Ardeth, "The Myanmar Elections 2015: Why the National League for Democracy Won a Landslide Victory", *CAS*, 48/1 (2016), s. 132.

³⁰ Than, Tin Maung Maung, "Burma: The 'New Professionalism' of the Tatmadaw", *Military Professionalism in Asia: Conceptual and Empirical Perspectives*, ed. Muthiah Alagappa, East-West Center, Hawaii 2001, s. 163.

bu durum çok uzun sürmemiş ve 1988'de Tatmadaw'ın yaptığı darbe ile Hukuk Devleti ve Düzen Restorasyon Konseyi ülke yönetimine el koymuştur. Daha sonra bu konseyin adı Barış Devleti ve Gelişme Konseyi olarak değiştirilmiştir. Böylece Myanmar silahlı kuvvetleri siyasetin kontrolünü yeniden ele almıştır.³¹ Ayrıca Tatmadaw, sivil liderlere kuşkucu gözle bakmış ve siyasi muhalifleri askeri yöntemler ile siyasal sistemden izole etmiştir. Örneğin 2003'te NDL (Demokrasi için Ulusal Birlik) ve diğer rejim muhalifler, BM Myanmar özel temsilcisine ülkeyi gezdirmek için yardım ettikleri sırada tutuklanmışlardır.³² Ülkede azınlıkların bağımsızlık ve otonomi elde etme adına başlattıkları tüm eylemler, Tatmadaw tarafından askeri yöntemler devreye sokularak bastırılmıştır. Ayrıca Myanmar rejimi, Balkanlarda yaşanan etnik dağılmayı topluma örnek olarak göstermiş ve bu tehdidi sürekli gündeme taşıyarak silahlı kuvvetlerin siyaset üzerindeki varlığını meşrulaştırmaya çalışmıştır. Tatmadaw uzun süreli hiçbir siyasal tartışmaya izin vermeyecek ülke içerisinde yaşanan yoksulluk ve açlık dahil her türlü kitlesel sorunu sansürlemiştir.³³

Askeri cuntanın anti demokratik uygulamaları, artan ekonomik sorunlar ve petrol fiyatları, toplumun rejime karşı harekete geçmesine neden olmuş ve toplum *Safran Devrimi* olarak bilinen eylemleri 2007'de ülkenin en büyük şehri Rangoon'da başlatmıştır.³⁴ Bu eylemlere Budist rahiplerin de katılması eylemlerin kitlesel boyutunu arttırmıştır. Yaşanan gelişmeler karşısında BM elçisi, Myanmar hükümetini uyarılmış ve gerekli adımlar atılmadığı taktirde ülke ve bölge istikrarının bozulacağını iddia etmiştir.³⁵ Ülkede ortaya çıkan ekonomi ve benzin krizinin hemen ardından 2008'de yaşanan doğal afet ile yeni bir siyasi kriz ortaya çıkmıştır. Seylan Nergiz Kasırgası olarak adlandırılan bu doğal afet sonrasında BM Myanmar'a yardım göndermek istemiş ancak askeri rejim tecrit politikalarından geri adım atmamak için direnmiştir.³⁶ Rejim karşıtları bu olay karşısında toplumsal desteğini arttırmıştır. Ayrıca rejimin bu politikalarına karşı, uluslararası bir tepkinin doğmasına da neden olmuştur. Böylece rejim, hem içerden hem de dışarıdan demokratik reformlar yapması konusunda baskı altına alınmıştır. Bu olaylar karşısında rejim, 2008'de yeni bir anayasa hazırlamış ve referandum ile toplumun onayına sunmuştur. Ayrıca 2010'da demokratik seçimlerin yapılacağı ilan edilmiştir.³⁷ 2010'da yapılan seçimleri askeriye'nin etkisi altındaki Birlik Dayanışma ve Gelişme Partisi (USDP) kazanmıştır.³⁸ De-

³¹ Myoe, *Building the Tatmadaw: Myanmar Armed Forces since 1948*, ss. 1-3.

³² Taylor, Robert H., "Myanmar: From Army Rule to Constitutional Rule?", *AA*, 43/2 (2012), s. 231.

³³ Nicholas Farrelly, "Discipline without Democracy: Military Dominance in Post Colonial Burma", *AJIA*, 67:3 (2013), s. 322.

³⁴ "100,000 Protestors Flood Streets of Rangoon in Saffron Revolution", http://www.Novinite.Com/View_News.Php?id=85644, (et. 21.09.2016).

³⁵ "Un Envoy Warns of Myanmar Crisis", <http://www.Aljazeera.Com/News/Asia-Pacific/2007/09/200852512370678540.Html>, (et. 03.10.2016).

³⁶ "Un to Resume Burma Aaid Flights", <https://Www.Theguardian.Com/World/2008/May/09/Cyclonenargis.Burma4>, (et. 05.10.2016).

³⁷ "Burmese Junta Sets Voting Dates", <Http://News.Bbc.Co.Uk/2/Hi/Asia-Pacific/7236648.Stm>, (et. 03.10.2016).

³⁸ "A Changing Ethnic Landscape: Analysis of Burma's 2010 Polls", <Http://Www.Theatlantic.Com/International/Archive/2013/04/969-the-Strange-Numerological-Basis-for-Burmas-Religious->

mokratikleşme adına büyük bir adım olarak görülen genel seçimlere rağmen, Tatmadaw'ın siyaset üzerindeki etkinliği devam etmiştir. Nitekim 2013'te Myanmar'da siyasi sistemin en üst kademeleri, halen görevde olan ve emekli olmuş subaylar tarafından kontrol edilmekteydi.³⁹ 2015'te yapılan seçimlerde Ulusal Demokrasi Birlik (NLD) Partisi oyların çoğunluğunu kazanarak, hem *Pyithu Hluttaw* olarak adlandırılan Alt Meclis'te hem de *Amyotha Hluttaw* olarak adlandırılan Üst Meclis'te sandalyelerin çoğunluğunu elde etmiştir. Böylece ülke daha demokratik bir görünüm kazanmıştır.⁴⁰ Ancak askeriyenin yasama meclisindeki varlığının anayasa ile güvence altına alınması ve her iki meclisteki üyelerin üçte birinin atamayla gelmesi, Myanmar siyasi hayatının demokratikleşme bağlamında hala pek çok engelle karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak ülke siyasetinde demokratikleşme bağlamında yaşanan bazı olumlu gelişmelere rağmen, halen askeriyenin siyaset üzerinde etkili olması ve Rohingya Müslümanlarına halen vatandaşlık hakları konusunda bir statü verilmemesi meselenin çözüme kavuşmasının önündeki en büyük engellerdir.

Rohingya meselesinde demokratikleşme kadar bu topluma vatandaşlık ve verilmemesi de önemli bir siyasi neden olarak karşımıza çıkmaktadır. Myanmar hükümeti, 1982 yılında hazırlayarak uygulamaya koyduğu vatandaşlık kanunu ile ülke sınırları içinde yaşayan toplumu *tam vatandaşlık*, *ortak vatandaşlık* ve *natüralizasyon vatandaşlık* olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Ayrıca bu kategorileri tanımlamak ve kişinin vatandaşlık statüsünü belirlemek için renkli kimlik kartları verilmiştir. Buna göre ülke sınırları içinde yaşayan kişilere verilen kimlik kartları sırasıyla pembe, mavi, yeşil ve beyaz olarak belirlenmiştir. Bu renkli kimliklerden beyaz olanı, natüralizasyon vatandaşlık olarak tanımlanan vatandaşlık statüsüne ait olmakla birlikte, kişinin ülkede illegal olarak bulunduğunu tanımlamak için kullanılmıştır. Rohingya Müslümanları natüralizasyon vatandaşlık bağlamında tanımlanmış ve beyaz kimlik kartı verilmiştir.⁴¹ Bu uygulama ile Myanmar hükümeti Rohingya Müslümanlarını ülkedeki ulusal etnik topluluklardan biri olarak görmeyi reddetmiştir.⁴² Hükümet, buna gerekçe olarak Rohingya Müslümanlarını yasa dışı göçmenler olarak göstermiştir. BM ve İnsan Hakları Örgütü gibi kuruluşlar, Rohingya Müslümanlarının ülkenin asli unsuru olarak görülmemesini ve vatandaşlığa kabul edilmemesini çatışmanın kök nedeni olarak tanımlamışlardır. Nitekim onlara göre bu yasal düzenleme, Rohingya Müslümanlarını ihlale açık hale getirmiştir.⁴³

→ →

Violence/274816/, (et. 16.09.2016).

³⁹ Farrely, "Discipline without Democracy: Military Dominance in Post Colonial Burma", s. 314.

⁴⁰ Thawngmung, "The Myanmar Elections 2015: Why the National League for Democracy Won a Landslide Victory", s. 132.

⁴¹ "All You Can Do Is Pray" Crimes against Humanity and Ethnic Cleansing of Rohingya Muslims in Burma's Arakan State, Human Rights Watch Press, ABD, 2013, s. 110.

⁴² Palmer, Victoria, "Analysing Cultural Proximity: Islamic Relief Worldwide and Rohingya Refugees in Bangladesh", *DP*, 21/1 (2011). s. 100.

⁴³ "All You Can Do Is Pray Crimes against Humanity and Ethnic Cleansing of Rohingya Muslims in Burma's Arakan State", s. 99.

Çatışmanın Ekonomik Nedenleri

Ekonomik sorunlar Rahkine eyaleti sınırları içinde yaşayan Rohingya Müslümanlarının karşılaştığı ihlaller ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilidir. Nitekim pek çok analist, Rohingya sorununun ekonomik nedenleri üzerinde durmuş ve bir takım ekonomik önlemler ile sorunun giderilebileceğini ileri sürmüşlerdir.⁴⁴ Bu iddialar çatışmanın ekonomik bir temele dayandığını göstermektedir. Bu bağlamda çatışmanın altında yatan ekonomik nedenler iki farklı yaklaşım üzerinden incelenebilir. İlk olarak ülkedeki düşük ekonomik gelir, Budist çoğunluğun azınlıklar üzerinde baskı kurarak daha fazla pay elde etme arzularını körüklemiştir. İkincisi zengin yer altı kaynakları ve Çin'in bölgeye yönelik yatırımları, Rahkine eyaletinin stratejik önemini arttıran bir faktör olmuştur. Bunun sonucunda Budistler bölgedeki hakimiyetlerini daha fazla arttırmak ve gelirden daha fazla pay elde etmek için başta Rahkine olmak üzere belli noktalarda nüfusu değiştirmeye çalışmışlardır. Bu iki ekonomik faktör Rohingya Müslümanlarının ihlaller ile karşı karşıya kalmalarına neden olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı esnasında İngilizlerin sömürgesi durumunda olan Myanmar, savaşın ortaya çıkardığı ekonomik sıkıntılardan büyük oranda etkilenmiştir. Ayrıca ülkede sömürge döneminde güçlü kurumların kurulmamış ve tecrübeli siyasetçilerin yetişmemiş olması, bağımsızlık sonrasında hem siyasi hem de ekonomik sıkıntılarının katlanarak artmasına neden olmuştur.⁴⁵ Örneğin 1950'lerde ülkeye gelen turist sayısı 90,000 civarındayken bu rakam 1960'larda 15,000'e kadar düşmüştür. Myanmar Merkezi Komitesi 1971'de ekonomi politikasını reform etmiş ve Myanmar Sosyalist Parti Programını kabul ederek uygulamaya koymuştur. Ayrıca aynı dönemde, ülkede ekonomik kalkınmayı sağlamak için dış yardım arayışları başlatılmıştır. Bu bağlamda Asya Kalkınma Bankası'na üye olunmuş ve Dünya Bankası ile ilişkiler yeniden tesis edilmeye çalışılmıştır. Bu girişimlerin sonucunda Dünya Bankası çatısı altında 1976'da Myanmar Yardım Fonu oluşturulmuş ve ekonomik dış yardımlar alınmaya başlanmıştır. Nitekim Myanmar'a yapılan ekonomik yardımlar altı yıl içinde yirmi kat artarak, dört yüz milyon dolara ulaşmıştır. Ancak dış yardımların yatırıma dönüştürülememesi sonucunda beklenen kalkınma sağlanamamıştır.⁴⁶ Myanmar'a has sosyalist ekonomik model 1988'e kadar devam etmiştir.

Tatmadaw, 1988'de Ne Win rejimine karşı darbe yaparak yönetime el koymuştur. Başarısız bir ekonomik model olarak kabul edilen Myanmar tipi sosyalist ekonomik model sonlandırılmış ve liberal açık Pazar ekonomisi modeli ülkede yeni ekonomik model olarak uygulamaya konulmuştur.⁴⁷ Ancak Myanmar ekonomisi askeri rejimin yönetimi altında istenilen ekonomik hedefleri ya-

⁴⁴Macgregor, Fiona, "Economic Focus for Rakhine Relief", <http://www.mmtimes.com/index.php/business/8212-economic-focus-for-rakhine-relief.html>, (et. 10.10.2016).

⁴⁵ "Myanmar: The Politics of Economic Reform", *Crisis Group Asia Report*, (2012), s. 1.

⁴⁶ Steinberg, David I., "International Rivalries in Burma: The Rise of Economic Competition," *AS*, 30/6 (1990), ss. 588-589.

⁴⁷ Brown, Catherine, "Burma: The Political Economy of Violence," *Disasters*, 23/3 (1999), s. 236.

kalamada başarısız olmuştur. Örneğin Asya Gelişim Bankası'nın 2016 yılı verilerine göre yaklaşık 53 milyonluk Myanmar nüfusunun %25,6'sının yoksulluk sınırının altında yaşamakta, doğan her 1000 çocuktan 40 tanesi doğumunun hemen ardından ölmekte ve her 100 kişiden yalnızca 2 kişi internet kullanabilmektedir.⁴⁸ Bu durum ülkenin pek çok ekonomik sorunla boğuştuğu sonucunu ortaya koyar. Bununla birlikte Rohingya Müslümanlarının yaşadığı Rahkine bölgesi, zengin yer altı kaymaklarına sahip olmasına ve enerji geçiş güzergahında bulunmasına karşın ülkedeki en yoksul bölgelerdendir.⁴⁹

Ülkenin karşı karşıya kaldığı ekonomik sorunlar, Çin gibi büyük devletler ile çok uluslu firmaların Myanmar üzerinde daha etkin olmasına neden olmuştur. Myanmar rejimi, ekonomik sorunlarının üstesinden gelebilmek için zengin yer altı kaynaklarını ve jeopolitik konumunu fırsata dönüştürmek istemiştir. Bu çerçevede başta Çin olmak üzere diğer devletler ve çok uluslu şirketler ile işbirliğine gitmiştir. Yönlendirici güçler başlığı altında ele alınan Andaman ve Bengal denizi doğal gaz projeleri bu bağlamda ele alınabilir. Nitekim bu projeler sayesinde Myanmar, 2015 yılı itibari ile her ay 170 milyon dolarlık gazı ihraç etmiştir. Bu rakam ülkenin toplam gelirinin %40'ını oluşturmaktadır. Ayrıca enerji politikalarına Hindistan da dahil olmuş ve Hindistan-Kaladan Taşıma Projesi hayata geçirilmiştir.⁵⁰

Çin, Myanmar'ı ihtiyacı olan enerjinin transferinde önemli bir güzergah olarak görmüş dolayısıyla Rahkine eyaletinin başkenti olan Sittwe limanı, Çin'in enerji yatırımlarının merkezine oturmuştur. Bu bağlamda Afrika ve Ortadoğu'dan ithal edilen hammadde ve enerji Sittwe limanı üzerinden Çin'e taşınması hedeflenmiştir.⁵¹ Ekonomik kazanç beklentisi bölgedeki pek çok sosyal sorunun görmezden gelinmesine ve yeni sorunların doğmasına neden olmuştur. Bu durum Rahkine eyaletinde etnik ayrışmayı derinleştiren ve çatışmaları hızlandıran bir faktör olmuştur. Nitekim Rahkine'de ekonomiyi kontrol eden Budistler, Çin'in ekonomi politikalarından daha fazla pay kapabilmek için diğer tüm gruplar üzerinde daha fazla baskı kurmuşlardır.⁵² Bu bağlamda Myanmar rejimi tarafından vatandaşlık verilmeyen Rohingya Müslümanları, Rahkine devletinde Budist elitlerin birinci hedefi haline gelmiştir. Sonuç olarak Myanmar'da ortaya çıkan ekonomik gelişmeler, başta Rahkine eyaletinde etnik yapıyı değiştirme adına izlenen politikaların ana nedeni olduğu savunulabilir.

Çatışmanın Sosyal ve Kültürel Nedenleri

Myanmar, oldukça geniş bir etnik çeşitliliğe sahip ülkelerden biri olmakla

⁴⁸ "Poverty in Myanmar", <https://www.adb.org/countries/myanmar/poverty#tabs-0-2>, (et. 01.10.2016).

⁴⁹ Shams, Shamil, "Myanmar's Rohingya Conflict 'More Economic Than Religious'", <http://www.dw.com/en/myanmar-rohingya-conflict-more-economic-than-religious/a-18496206>, (et. 09.10.2016).

⁵⁰ Green vd., *Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar*, s. 29.

⁵¹ Draitser, Eric, "Towards a New 'Humanitarian Front'? Myanmar and the Geopolitics of Empire", <http://www.globalresearch.ca/towards-a-new-humanitarian-front-myanmar-and-the-geopolitics-of-empire/>, (et. 21.09.2016).

⁵² Shams, "Myanmar's Rohingya Conflict 'More Economic Than Religious'".

birlikte ülke nüfusu hakkında yeterli bilgiye erişilememektedir. İngiliz sömürge dönemine tekabül eden 1931'de yapılan nüfus sayımı, ülkenin etnik yapısı hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler sunmuştur. Ancak bu tarihten sonra ülkede nüfus hakkında yeterli düzeyde verilerin toplanmaması, bazı tarihler arasında nüfusun istatistiki bilgilerine ulaşılmasını neredeyse imkansız hale getirmiştir.⁵³ Örneğin 1970'e kadar Myanmar rejimi Rohingya Müslümanlarının varlığını kabul etmiş, ancak bu tarihten sonra onları vatandaş olarak kabul etmemiştir. Bunun sonucunda Rohingya Müslümanları bundan sonraki yıllarda yapılan resmi nüfus sayımlarına tabi tutulmamıştır. Veri eksikliğine rağmen Dünya Bankası 1960'dan bu güne ülkedeki nüfus değişimini yıllara göre dağılımını göstermiştir. Buna göre 2015 yılında ülke nüfusu 54 milyona ulaşmıştır.⁵⁴ Yusuf, Rahkine eyaletinde belli başlı iki etnik nüfusun, Rohingya ve Rahkinler (Maghlar), yaşadığını iddia etmektedir. Ona göre 1942 öncesinde Rohingya Müslümanları çoğunlukken Budist baskılar sonucunda azınlık konumuna düşmüşlerdir.⁵⁵ Nitekim bugün eyalet nüfusunun 3.2 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu nüfusun 2.1 milyonunun Budist olduğu iddia edilmekle birlikte, Müslümanların 1 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Rahkine ayrıca Arakan olarak da anılmakla birlikte ülkedeki en büyük etnik nüfusu Rahkine (Magh) oluşturmaktadır. Rahkine eyaletinde Rohingya Müslümanların yoğunlukta olduğu şehirler kuzeydeki Maungdaw ve Buthidaung'dir. Ayrıca Rahkine'de Çin, Kaman, Mro, Khami, Dainet ve Maramagyi gibi etnik azınlıklar da yaşamaktadırlar.⁵⁶ Bu bağlamda Rahkine eyaletinin oldukça çeşitli etnik ve dini bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

bölgede bulunan camiler ve sikkeler Rohingya Müslümanlarının ülkedeki varlığının oldukça eskilere dayandığını ispatlamaktadır. Bununla birlikte bağımsızlık sonrası Myanmar'da Rohingya Müslümanlarının ülkenin bir parçası olan etnik bir topluluk olarak kabul edildiğini doğrular bir takım örnekler görülmüştür. Örneğin ülkenin bağımsızlığını elde etmesinin hemen ardından Rohingya Müslümanları rejim tarafından ülkenin vatandaşı olarak kabul edilmiş ve onlara kimlik numarası verilmiştir. Ayrıca rejim Rohingya Müslümanlarına oy hakkı vererek onları siyasal sistemin içine dahil etmiştir. Dahası bazı Rohingya Müslümanlar hükümette önemli görevlere bile gelmişlerdir. Bunlara ek olarak 1960'da Myanmar resmi radyosu Rohingya dilinde haftada üç kez program yapmış ve 1970'e kadar "Rohingya" terimi ülkedeki gazete ve okul ders kitaplarında resmen kullanılmıştır.⁵⁷ Bu bağlamda Rohingya Müslümanlarının uzunca bir süre varlıkları konusunda gayri resmi olarak pek fazla sorun yaşanmadığı anlaşılmaktadır. Ancak 1970'ler ile birlikte etnik çeşitlilik Myanmar'da ulus inşa sürecinin önündeki en büyük engel olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle ül-

⁵³ Matthews, Bruce, "Religious Minorities in Myanmar—Hints of the Shadow", *CSA*, 4/3 (1995), s. 287.

⁵⁴ "Myanmar", <http://Data.Worldbank.Org/Country/Myanmar>, (et. 02.10.2016).

⁵⁵ Yusuf, *Dünden Bugüne Arakan*, s. 9.

⁵⁶ Green vd., *Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar*, s. 27.

⁵⁷ Green vd., *Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar*, s. 28.

kedeki bazı etnik ve dini azınlıklara vatandaşlık verilmeyerek bu sorunun üstesinden gelinmeye çalışılmıştır. Bu politikaların birincil muhataplarından biri de Rohingya Müslümanları olmuştur.

Tarihi Düşmanlıklar ve Önyargılar

Rohingya Müslümanlarının Rahkine eyaletinde kısa sürede ayrımcı politikalara tabi tutulmasının ardında yatan ana nedenlerden biri Galtung'un çatışmaların nedenlerini anlamak için kullandığı *derin kültür* kavramı ile açıklanabilir.⁵⁸ Buna göre tarihsel travmalar toplumların davranışları ve tutumları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Rahkine eyaletinde yaşanan Budist Rahkineler ve Rohingya Müslümanları arasında kutuplaşmayı doğuran kök nedenler sömürge dönemine dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı esnasında Rohingya Müslümanların İngilizlerin safında ve Budist Rahkinelerin ise Japonların safında savaşa katılması, tarihsel bir düşmanlığı ortaya çıkarmıştır. Ayrıca 1950'de Rahkine'de Müslümanların başlattığı mücahidin hareketi ile Myanmar rejimine isyan etmesi, İslama karşı bir korkunun doğmasına neden olmuştur.⁵⁹ Budistlerin Rahkine eyaletinin bir müslüman bölgesi ve islami bir yönetim olarak şekillenmesi endişesi, iki toplum arasındaki kutuplaşmayı arttırırken, Rohingya Müslümanlara karşı ortaya çıkan toplumsal kinin ana nedenlerinden biri olmuştur.⁶⁰

İhlallerin diğer bir nedeni ise Myanmar'da etnik bir azınlık olarak görülen Rahkine toplumunun, Myanmar ya da Bamar elitlerince baskılanması olmuştur. Bu baskı sonucunda Rahkine toplumu kendisini kültürel bir erozyon içinde bulmuş ve buna karşı milliyetçi bir tepkiyi başlatmıştır. Pek çok siyasi Rahkine eliti, bölgenin kendilerine ait olduğunu iddia ederken Rahkine dili, kültürü ve tarihinin yaşatılması üzerinde durmuşlardır. Ülkede artan Rahkine milliyetçiliği, diğer pek çok azınlık gibi Myanmar kültürü içinde kaybolarak yok olmaktan korkmuş ve her türlü gelişmeye karşı aşırı hassaslaşmıştır. Bu çerçevede Bangladeşlilerin bölgeye yerleştiği iddiası Rahkine toplumunu korumacı ve saldırgan yapmıştır.⁶¹

Sonuç olarak yukarıda verilen iki gerekçe, Rahkine eyaleti içindeki etnik çatışmaların ana nedeni olmuştur. Ayrıca *etnik temizlik* kavramı ile açıklanabilecek bu çatışmalar Rohingya Müslümanlarının işgalci bir göçmen topluluk olduğu iddiası üzerine şekillenmiştir. Bu gerekçe Budistlerin izledikleri politikaları meşru kılmıştır. Böylece pek çok insan hakkı ihlali Rohingya Müslümanlara karşı uygulamaya konulmuştur. Nitekim BM İnsan Hakları Komisyonu'nun bir raporuna göre, 1952'de Rahkine eyaleti sınırları içinde 1.2 milyon civarında

⁵⁸ Galtung, Johan, *Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek: Çatışma Çözümüne Giriş*, çev. Havva Kök, USAK Yayınları, Ankara, 2009, s. 199.

⁵⁹ Rosenblat, Mariana Olaizola, "A Rational Approach to the Rohingya Crisis", <http://TheDiplomat.Com/> 2015/07/a-Rational-Approach-to-the-Rohingya-Crisis/, (et. 10.08.2016).

⁶⁰ Green vd., *Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar*, s. 28

⁶¹ Green vd., *Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar*, s. 28-29.

olan Rohingya Müslümanı nüfusu 2008 yılında 774 bine kadar gerilemiştir.⁶²

Ülke Genelinde Artan İslamofobi

Myanmar'da islamofobi, İslamiyet'in ülkede yayılması ve Müslüman olmanın toplulukların kültür, siyaset ve günlük yaşamlarının İslami çizgiye doğru kayması şeklinde tanımlanmıştır. Bu nedenle Myanmar'daki Budist toplum Müslümanların varlığını kendi kültür, gelenek ve dinleri için bir tehdit olarak görmüşlerdir. Ortaya çıkan bu tehdit algısı zamanla Müslümanlara yönelik toplumsal kinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dahası Myanmar rejimi tarafından uygulanan ırkçı politikalar, Müslümanlara yönelik önyargıların güçlenerek artmasına neden olmuştur.⁶³ Örneğin sömürge dönemi sonrasında Myanmar'daki sivil hükümet 1950'lerin başında Myanmar Müslüman kongresini yasaklamış ve Budizm'i resmi din olarak ilan etmiştir. Diğer taraftan 1962 darbesi sonrasında yönetimi ele geçiren ve ülkenin ilk diktatör yöneticisi olarak kabul edilen Ne Win, İslam karşıtı bir propaganda yürütmüştür. 1960'larda Hindistanlıların ülkeden çıkarılması üzerine şekillenen yabancı karşıtlığı propagandası, Müslümanları da içine alacak şekilde genişletilmiş ve Müslümanların orduya girmesi yasaklanmıştır.⁶⁴

Diğer taraftan ülkedeki farklı etnik gruplar, Müslüman oldukları için Rohingya Müslümanları ile benzer kaderi paylaşmışlardır. Örneğin Rahkine eyaletinin kuzeyindeki kıyı şehirlerinde yaşayan Kaman Müslümanları, resmen ülkenin vatandaşı olmalarına rağmen ırkçı saldırıların hedefinde olmuşlar ve hükümet onları korumak için herhangi bir adım atmamıştır. Bunun sonucunda Kaman Müslümanlarının ev ve işyerleri zarar görmüş ve çoğu göç etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca ülke genelinde Müslümanlara karşı artan şiddet eylemleri sonucunda Meiktila, Yamethin, Pengu ve Nattalin şehirlerinde yaşayan pek çok Müslüman hayatını kaybetmiş binlercesi göç etmek zorunda kalmışlardır. Ülke genelinde artış gösteren devlet destekli şiddet eylemleri sonucunda çok sayıda ev, işyeri ve cami hasar görmüştür. Masaka sınır güçleri, Rahkine milliyetçileri, paramiliter gruplar ve Budist rahipler Müslümanlara yönelik şiddet eylemlerinde aktif rol üstlenmişlerdir.⁶⁵

Myanmar'da bir Budist rahip olan Ashin Wirathu⁶⁶, Budist kültürünün korunması bağlamında 2001'de başlattığı "969 Hareketi"⁶⁷ adlı kampanya ile İslam korkusunun Budist toplumunun geneline yayılmasında önemli bir faktör

⁶² Green vd., *Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar*, s. 36.

⁶³ Egretreau, Renaud, "Burmese Indians in Contemporary Burma: Heritage, Influence, and Perceptions Since 1988", *AE*, 12/1 (2011), s. 50.

⁶⁴ Wade, Francis, "Islamophobia and the Fear of 'the Other' in Myanmar", <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/06/2012610134755390151.html>, (et. 23.09.2016).

⁶⁵ Green vd., *Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar*, s. 36.

⁶⁶ "Who is Ashin Wirathu?", <http://969movement.org/ashin-wirathu/>, (et. 16.09.2016).

⁶⁷ Bu hareketin "969" olarak tanımlanmasında Budist inanç sisteminin önemli bir yeri vardır. Buna göre ilk rakam olan "9" Buda'nın dokuz önemli niteliğini, ikinci rakam olan "6" Dhammanın altı önemli niteliğini ve son rakam olan "9" Buddhist Sanga'nın dokuz önemli niteliğini temsil etmektedir.

olmuştur.⁶⁸ Wirathu, Meikhtila ayaklanmasından önce yaptığı bir konuşmasında Müslümanların ülkede yönetimi ele geçirmek için çalıştıklarını ve Budistlerin dinlerini yaşama noktasında büyük bir tehdit altında olduğunu savunmuştur. Dahası ekonomik gücün Müslümanların eline geçmesi durumunda, onların Budistleri dinlerini değiştirmek için zorlayacaklarını iddia etmiş ve bunu önlemek için tüm ticaretin “969” hareketini savunan Budistlerden yapılması gerektiğini savunmuştur. Ayrıca Wirathu, verdiği örnekler ile Budistler için düşman bir öteki olarak Müslümanları işaret etmiştir.⁶⁹

969 hareketinin ülke içinde hızla yayılarak güçlenmesi sonucunda, Müslümanlara karşı şiddet eylemleri artış göstermiştir. Örneğin Mon eyaletinin başkenti olan Moulmein’de Müslümanlar ile Budistler arasında süregelen ahenk bozulmuş, Müslümanlara karşı saldırılar artmıştır.⁷⁰ Ayrıca Budist aşırı uçlar, Meikhtila’da başlattıkları ayaklanma dalgası ile Müslümanların evlerine ve işyerlerine saldırmışlardır. Başlayan bu şiddet eylemleri sonucunda 43 Müslüman hayatını kaybetmiş ve 13 bin insan evlerini terk ederek göç etmek zorunda kalmıştır.⁷¹ Bununla birlikte Sittwe’de yoğun şekilde yaşayan Rohingya Müslümanları, Budist şiddetinin hedefi olmuştur.⁷² Bu bağlamda Myanmar’da özellikle Budist çevrelerde görülen İslamofobi’nin etnik çatışmaların kök nedenlerinden biri olduğu iddia edilebilir.

Uyuşturucu Üretimi ve Artan Şiddet

Myanmar’da şiddetin devam etmesinde diğer bir etken uyuşturucu üretimidir. Buna göre Myanmar, dünyadaki ikinci en büyük afyon üreten ülkesi olmakla birlikte hızlı bir şekilde metamfetamin üretebildiği bir yer haline gelmiştir.⁷³ Örneğin Rahkine eyaleti polis güçleri tarafından yapılan operasyonlar sonucunda Mrau-U’da 400.000 kapsül ve Rangoon ayırımında 600.000 kapsül metamfetamin ele geçirilmiştir. Ancak polis güçleri bu uyuşturucu hapların kimler tarafından saklandığını bulamamıştır. Diğer taraftan ülkede hızlı bir şekilde güçlenen uyuşturucu trafiğinin büyük oranda Bangladeş⁷⁴ sınırında yapılması, sınırdaki kamplarda yaşayan Rohingya Müslümanlarını hedef haline getirmiştir.

⁶⁸ “Nationalist Monk U Wirathu Denies Role in Anti-Muslim Unrest”, <http://www.irrawaddy.com/interview/nationalist-monk-u-wirathu-denies-role-in-anti-muslim-unrest.html>, (et. 13.09.2016).

⁶⁹ “Anti Muslim Monk Wira Thu Talk About Meiktila before Riot”, <https://www.youtube.com/watch?v=N7iruggsfyw>, (et. 10.10.2016).

⁷⁰ Galache, Carlos Sardina, “Who Are the Monks Behind Burma’s ‘969’ Campaign?”, <http://www.dvb.no/news/features-news/the-monks-behind-burma%E2%80%99s-%E2%80%9c969%E2%80%9dmovement-2/28079>, (et. 18.09.2016).

⁷¹ Szep, Jason, “Special Report: Buddhist Monks Incite Muslim Killings in Myanmar”, <http://www.reuters.com/article/us-myanmar-violence-specialreport-idusb9370ap20130408>, (et. 22.08.2016).

⁷² Downs, Ray, “Is Burma’s Anti-Muslim Violence Led by ‘Buddhist Neo-Nazis?’”, <http://www.vice.com/read/is-burmas-anti-muslim-violence-led-by-buddhist-neo-nazis>, (et. 20.09.2016).

⁷³ Dawson, Jenna-Barlow, Daniel, “Burma: Drug Control Progress and Possibilities”, *JCSA4*, 25/1 (2006), s. 9.

⁷⁴ Tha, Kin Oo, “In Arakan State Concerns Grow over Rise in Drug Seizures Abuse”, <http://www.irrawaddy.com/Burma/Arakan-State-Concerns-Grow-Rise-Drug-Seizures-Abuse.html>, (et. 15.09.2016).

Nitekim Myanmar rejimi, Rohingya Müslümanlarını terörist aktivite yapmak ve uyuşturucu trafiğini yürütmekle suçlamıştır.⁷⁵ Aynı zamanda bu suçlamalar Rohingya Müslümanlarına yönelik ihlalleri meşrulaştıran gerekçeler olarak, rejim tarafından uluslararası topluma sunulmuştur.

Çatışmada Yönlendirici Güçler

Myanmar'da uzun yıllar askeri rejimin iktidarı kontrol etmesi, pek çok anti demokratik uygulamanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu siyasi atmosfer altında ortaya çıkan etnik çatışmalar, dini ayrımcılık, zorla çalıştırma, göçe zorlama ve diğer pek çok insan hakları ihlalinin hem gerekçesi hem de sonucu olmuştur.⁷⁶ Myanmar rejimi bu ihlalleri egemenlik hakkı üzerinden meşrulaştırmaya çalışmış ve bir takım makul gerekçeler ileri sürmüştür. Örneğin Rohingya Müslümanları yasadışı göçmenler olarak tanımlanmıştır. Ancak bu ihlalleri ortaya çıkaran bir takım uluslararası faktörler de bulunmaktadır.

Myanmar'daki askeri yönetimin ihlallerini içeren uygulamalara karşı yürütülen küresel baskılara rağmen, bazı devletler rejimi destekleyerek dolaylı yoldan bu ihlallere göz yummuşlardır. Örneğin Myanmar'ın da üyesi olduğu Güneydoğu Asya Ulusları Örgütü (ASEAN) tarafından Batıya uyguladığı yaptırımları sonlandırma çağrısı yapılırken ülkelerin egemenlik alanlarına müdahil olunmaması hatırlatılmıştır. Aynı dönemde Çin, Myanmar ile geliştirdiği ekonomik ve siyasi ilişkileri daha da derinleştirirken en yakın müttefiki olmaya devam etmiştir. Hindistan, Myanmar askeri rejimi ile ilişkilerini geliştirirken birçok ekonomik ayrıcalık almıştır. Tayland ve Kuzey Kore'nin Myanmar'daki zengin yer altı kaynaklarına yatırımları artarak gelişmiştir. Nitekim Myanmar karşı karşıya kaldığı yaptırımlara rağmen çevresindeki ülkelere destek almayı başarırken ihlallere neden olan uygulamaların da devam ettirmiştir.

Yabancı devletlerin bu ihlalleri teşvik etmesinin nedenleri aşağıda verilen örnekler ışığında daha net anlaşılabilir. 1990 yılında UNOCAL (Union Oil Company of California) petrol şirketi Myanmar hükümeti ile doğal gaz boru hattı Yana projesinin hayata geçirilmesi için anlaşma yapmıştır.⁷⁷ Bu anlaşma kapsamında UNOCAL şirketinin başını çektiği bir konsorsiyum oluşturulmuştur. Yaklaşık olarak sekiz milyar dolarlık bir yatırım kapasitesine sahip bu konsorsiyum ile Myanmar'nın Andaman Denizi kıyılarının 43 mil açığındaki gaz rezervlerine ulaşılması hedeflenmiştir. Bu yatırım ağına Tayland dahil edilmiş ve proje kapsamında 1.2 milyar dolarlık yatırımı içine alan 670 kilometrelik boru hattı ile gazın Tayland'a taşınması hedeflenmiştir.⁷⁸ Benzer bir projede Bengal Kör-

⁷⁵ Baxter, Will, "Unregistered Rohingya Refugees Persecuted by Political Decree", <http://www.Ucanews.com/News/Unregistered-Rohingya-Refugees-Persecuted-by-Political-Decree/71298>, (et. 02.10.2016)

⁷⁶ Bradley, David, "Democracy in Burma?", *ASR*, 21/2-3 (1997), s. 19

⁷⁷ Dale, John G., "Transnational Legal Conflict between Peasants and Corporations in Burma: Human Rights and Discursive Ambivalence under the Us Alien Tort Claims Act", *The Practice of Human Rights: Tracking Law between the Global and the Local*, ed. Mark Goodale, Sally Engle Mery, Cambridge University Press, Cambridge 2007, s. 285.

⁷⁸ Spar, Debora L.- La Mure, Lane, "The Power of Activism: Assessing the Impact of Ngos on Global Business", *CMR*, 45/3 (2003), s. 86

fezi'nde Çin ve Myanmar arasında hayata geçirilmiştir. Bengal Körfezi'nin Arakan kıyılarında çok büyük miktarlarda gaz rezervi bulunmuştur. Myanmar'nın resmi bir kuruluşu olan Myanmar Petrol ve Gaz İşletmesi Çinli firmalar ile gazın çıkarılması ve taşınması konusunda ortaklık kurmuşlardır. Böylece Arakan'ın başkenti Sittwe'den Çin'in Yunnan'a uzanan bir boru hattı inşa edilmesi hedeflenmiştir.⁷⁹ Myanmar askeri rejimi, Yanada projesinin tamamlanması için yerli köylü halkı zorla çalıştırmıştır. Rejim çalışmak istemeyen köylülere ya işkence uygulamış yada öldürmüştür.⁸⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (Human Rights Watch) 2003'te yayınladığı bir raporunda, Myanmar askerlerinin tecavüz dahil pek çok sistematik ihlal yaptığı savunulmuştur.⁸¹ Bu bağlamda bölgede Rohingya Müslümanları dahil diğer etnik ve dini azınlıklara yönelik şiddet eylemlerinin gözardı edilmesi, Çin ve Tayland gibi komşu ülkeler ile çok uluslu şirketlerin bölgeye yönelik enerji politikalarının doğrudan yada dolaylı bir sonucu olduğu söylenebilir.

Rohingya Müslümanlarına Yönelik İhlaller

Vatandaşlık verilmeyen Rohingya Müslümanları, Rahkine eyaleti sınırları içinde Budistlerin şiddet içerikli ihlallerine maruz kalmaktadırlar. Rohingya Müslümanlarının yaşadığı bölgelerin coğrafi şartları ve Myanmar'ın bu bölgele- re geçişleri büyük ölçüde engellemesi, bu topluma yapılan ihlallerin ayrıntılı şekilde tespit edilmesini zorlaştırmaktadır.⁸² Buna rağmen bazı sivil toplum kuruluşları ve BM İnsan Hakları Komisyonu'nun yaptığı çalışmalar, pek çok ihlalin günümüzde bile halen devam ettiğini göstermektedir. Örneğin Uluslararası Af Örgütü olarak bilinen sivil toplum kuruluşu, 2016 yılında yayınladığı haberde, Rohingya Müslümanlarına karşı ayrımcılık yapıldığı ve halen pek çok haktan mahrum olduklarını belirtmiştir.⁸³

Çok sayıda uluslararası örgüt, Myanmar'da Müslümanların siyasi, ekonomik ve sosyal haklarının ihlal edildiğini ortaya koymuştur. Buna göre başta yaşama hakkı olmak üzere işkencenin yasaklanması, zorla çalıştırılma, özgür dolaşım, evlenme ve aile kurma ve dininde özgür olma haklarının Rahkine eyaletinde hem rejim hem de Budist toplum tarafından ihlal edildiği belirlenmiştir. Ayrıca Myanmar'da insan hakları ihlallerine yönelik yapılan çalışmalarda ekonomik, kültürel ve sosyal -bu kapsamda yeterli çalışma koşullarının sağlanması, eğitim hakkı ve yeterli yiyeceğe ulaşabilme haklarının halen ihlal edildiği belgelenmiştir. Nitekim belirtilen insan hakları ihlallerinin kaynağında yatan temel neden Rohingya insanların aleyhine oluşturulan genel ayrımcılık ve ırk-

⁷⁹ Draitser, Eric, "Myanmar's Ethno-Sectarian Clashes: Containing China?", <http://www.Globalresearch.ca/Myanmars-Ethno-Sectarian-Clashes-Containing-China/5306192>, (et. 26.09.2016).

⁸⁰ Dale, "Transnational Legal Conflict between Peasants and Corporations in Burma", ss. 285-286.

⁸¹ Udawadia, Shanaira, "Corporate Responsibility for International Human Rights Violations," *SCILL*, 13/2 (2004), s. 360.

⁸² "Crimes against Humanity in Western Burma: The Situation of the Rohingyas", Irish Centre for Human Rights, Galway, 2010, s. 69.

⁸³ "Myanmar: Kofi Annan to Head Commission on Rakhine State", <https://www.Amnesty.org/En/Latest/News/2016/08/Kofi-Annan-to-Head-Commission-on-Rakhine-State/>, (et. 24.08.2016).

çılık politikalarıdır.⁸⁴

Bu ayrımcılık politikalarının resmen devlet tarafından teşvik edildiğine yönelik önemli kanıtlar bulunmaktadır. Örneğin 1988'de Myanmar rejimini kontrol eden Barış Devleti ve Gelişme Konseyi, Rohingya Ayıklama Planı'nı ilan etmiştir. Bu plan kapsamında belirlenen 11 madde ile Rohingya Müslümanlarının ülkede nasıl ayıklanacağıın yol haritası sunulmuştur. Bu maddelerde genel olarak Rohingya Müslümanlarının vatandaşlığı alınmayarak isyancı olarak tanınmaları, ülke içindeki nüfusunun azaltılması, mülkiyet edinmelerinin önüne geçilmesi, ekonomik faaliyetlerinin engellenmesi, eğitimsiz bırakılmaları ve dini tercihlerinin değiştirilmesi gibi bir takım başlıklar üzerinde durulmuştur. Bunun yanında eski camilerinin onarımının yasaklanması ve yenilerine izin verilmemesini içeren maddeler ile hem tarihsel hem de kültürel olarak Rohingya Müslümanları asimile edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Müslümanların toplu şekilde katledilmelerinin yasaklandığı ve bunun gizliden yapılmasını önerdiği madde ile Myanmar rejimi, diğer Müslüman ülkelerin tepkisini çekmemeyi amaçlamıştır.⁸⁵

Bununla birlikte Rahkine eyaletinde hızla artan Rahkine milliyetçiliği Rohingya Müslümanlarına karşı toplumsal kinin artmasına neden olmuştur. Nitekim BM ve diğer sivil toplum örgütlerinin bölgedeki faaliyetleri, bu toplumun buradaki varlığını korumak ve meşrulaştırmak olarak görülmüş ve tepki ile karşılanmıştır. Örneğin bir Rahkine milliyetçisi ile yapılan görüşmede; BM, uluslararası medya ve diğer uluslararası örgütlerin Müslümanların bölgedeki varlığını meşru kılmaya çalıştığını iddia etmiş ve aslında Müslümanların yasadışı göçmenler olduğunu savunmuştur. Ayrıca Rohingya kimliğinin uydurma olduğunu ileri sürmüştür. Dahası Müslümanların bölgede nüfusunun hızla artması ve onların bölgeye yerleşmesinde BM ve diğer örgütlerin büyük bir rolü olduğu, bu görüşmede iddia edilmiştir.⁸⁶ Bu bağlamda Rahkine eyaleti içindeki Budist nüfusun da ihlallerde önemli bir rolü olduğu savunulabilir. Diğer taraftan Rohingya Müslümanlarının genelde karşılaştıkları ihlaller göçe zorlama, zorla çalıştırma, cinsel şiddet ve tecavüzler olarak sınıflandırılabilir.

Göçe Zorlama

Myanmar'da ayrılıkçı politikalar izleyen askeri yönetim, Rohingya toplumuna yönelik birçok insan hakkı ihlaline neden olacak askeri operasyonlar yapmış ve baskılar yoluyla bu toplumu zorunlu göçe tabi tutmuştur. 1978'de, 1991'de ve 2012'de yaşanan göç hareketleri, ülkenin Rohingya Müslümanlarına yönelik politikalarının bir sonucudur. İnsan hakkı ihlalleri sonucunda 1978 yılında yaklaşık olarak 200.000 Rohingya insanı Bangladeş ve ülke içinde çeşitli yerlere göç etmek zorunda kalmıştır.⁸⁷ Benzer operasyonlar sonucunda 1991'de yeni bir göç dalgası başlamış ve yaklaşık 250.000 Rohingya Müslüman topraklarını

⁸⁴ "Crimes against Humanity in Western Burma: The Situation of the Rohingyas", s. 16.

⁸⁵ Green vd., *Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar*, s. 36.

⁸⁶ Green vd., *Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar*, s. 38.

⁸⁷ Seekins, Donald M., "Burma and U.S. Sanctions: Punishing an Authoritarian Regime", *AS*, 45/3 (2005), s. 448.

terk ederek başka ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır.⁸⁸ Bu göçlerin büyük çoğunluğu Bangladeş'e olmuştur. Bu göç hareketleri sonucunda Bangladeş, Birleşmiş Milletlerden yardım talep etmiştir. Birleşmiş Milletler yaşanan bu gelişmeler karşısında harekete geçerek göçmenler için Bangladeş'te 13 adet kamp kurmuştur.⁸⁹ Baskılar sonucunda diğer bir göç dalgası 2012'de yaşanmıştır. Aynı yıl Rohingya bazı kişilerin Budist bir kadına tecavüz ederek öldürdükleri yönünde çıkan söylentiler sonucunda Rahkine sınırları içindeki Budistler ayaklanmış ve Rohinyalıları karşı şiddet eylemlerine girişmişlerdir. Bu şiddet eylemleri İnsan Hakları İzleme örgütüne "insanlığa yapılan suç" kapsamında etnik temizlik olarak kabul edilmiştir. Bu olaylar sonucunda 280'den fazla Rohingya hayatını kaybetmiş ve binlercesi vatanlarını terk ederek mülteci kamplarına yerleşmek zorunda kalmışlardır. Bazı kaynaklara göre 120 bin, bazı kaynaklara göre 140 bin insan yurtlarını terk ederek başka ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır.⁹⁰ Ancak Rohingya Müslümanları için mülteci kampları pek çok yeni sıkıntının başlangıcı anlamına gelmiştir. Örneğin Mayıs 2016'da Rahkine eyaleti sınırları içerisindeki bir sığınma kampında yangın çıkmış ve iki bin kişi evsiz kalmıştır.⁹¹ Bu örneklerden anlaşılacağı üzere Myanmar rejimi, doğrudan ya da dolaylı olarak Rohingya Müslümanlarını vatanlarından göç etmeye zorlayarak insan hakkı ihlaline neden olmuştur.

Zorla Çalıştırma

Myanmar rejiminin izlediği politikalar, ülkede zorla çalıştırmayı yaygın hale getirmiştir. Örneğin Kaçin ve Kuzey Şan eyaletlerinde çocuk asker, işkence, tecavüz, sivil halka yönelik aşırı şiddetin uygulanması ve zorla çalıştırma sık karşılaşılan ihlaller olarak sıralanabilir.⁹² Nitekim benzer ihlaller Arakan'ın kuzeyinde Rohingya Müslümanlarına karşı uygulanmaktadır. Çok sayıda Rohingya Müslümanı oldukça zor çalışma şartları altında sezonluk ya da sürekli olarak çalışmaya zorlanmaktadır.⁹³

Cinsel Şiddet ve Tecavüzler

Rohingya Müslümanlarının sıkça karşılaştığı ihlallerden biri de cinsel şiddet ve tecavüzlerdir. Nitekim pek çok kadının bu ihlale uğradığına yönelik örnekler

⁸⁸ Parnini, Syeda Naushin, "The Rohingya Issue in Bangladesh-Myanmar Relations", *IJAS*, 4/23 (2011), s. 65.

⁸⁹ Cheung, Samuel, "Migration Control and the Solutions Impasse in South and Southeast Asia: Implications from the Rohingya Experience", *JRS*, 25/1 (2011), s. 52.

⁹⁰ Albert, Eleanor, "The Rohingya Migrant Crisis", <http://www.cfr.org/Burmamyanmar/Rohingya-Migrant-Crisis/P36651>, (et. 19.09.2016).

⁹¹ "Rohingya Refugee Camp Gutted in Rakhine State Fire", <http://www.aljazeera.com/Indepth/Inpictures/2016/05/Myanmar-Rohingya-Muslim-Refugee-Camp-Gutted-Rakhine-State-Fire-160504110727161.html>, (et. 09.09.2016).

⁹² Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Myanmar, UN Human Rights Centre Pre. yy., 2013.

⁹³ Belford, Aubrey Tun, Soe Zey, "Forced Labor Shows Back-Breaking Lack of Reform in Myanmar Military", <http://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-forcedlabour-iduskcn0pc2i720150702>, (et. 09.09.2016); "Rohingya Forced Labour Widespread in North Arakan: Report", <http://reliefweb.int/report/myanmar/rohingya-forced-labour-widespread-north-arakan-report>, (et. 10.09.2016).

tespit edilmiştir.⁹⁴ Bazı raporlara göre kuzey Arakan'da polis güçleri geçiş noktalarında tutukladıkları Rohingyalı genç kadın ve çocuklara tecavüz ettikleri saptanmıştır.⁹⁵ Diğer taraftan Rohingya Müslümanlarının yoğun şekilde yaşadığı köylerde, askerlerin genç yaştaki kadınlara ailelerinin önünde tecavüz ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca askeri üslere götürülen kadınlara da tecavüz edildiği raporlanmıştır.⁹⁶ Tecavüzlerin askeriye tarafından hala yapıldığını gösteren pek çok kanıt bulunmaktadır.⁹⁷

Sonuç

Rohingya Müslümanları vatandaşlık verilmeyen etnik ve dini bir toplum olmakla birlikte, uğradıkları çeşitli ihlaller görsel ve yazılı medya ile ortaya konulmuştur. 1962-2011 yılları arasında ülkenin sıkı bir askeri rejim ile yönetilmesi, bu ihlallerin meydana gelmesinde büyük rol oynamıştır. Ancak bu çatışmanın nedenlerini yalnızca katı bir askeri yönetime ya da dini farklılıklara dayandırmak, çatışmanın teşhisi için yeterli değildir. Bu nedenle bu çalışmada Rohingya çatışmasının ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal kök nedenleri ayrıntılı şekilde ele alınmıştır.

Ekonomik nedenler bağlamında bazı önemli faktörler tespit edilmiştir. İlk olarak Budistler, gelir dağılımından daha fazla pay elde etmek için Müslümanları göçe zorlamışlardır. İkinci olarak uluslararası aktörlerin Myanmar'a yönelik enerji ve ticaret yatırımları, Rohingya Müslümanlarının yaşadığı bölgelerin stratejik önemini arttırmıştır. Bu nedenle rejim etnik yapıyı Budistler lehine değiştirerek, Rahkine eyaletindeki etkinliğini korumak istemiştir. Askeriyenin ülke yönetimine sürekli müdahalesi ve ülkede gelişemeyen demokrasi, çatışmanın siyasi nedenleri bağlamında değerlendirilmiştir. Ayrıca Rohingya Müslümanlarına vatandaşlık verilmemesi siyasi nedenler kapsamında ele alınmıştır. Çatışmaya neden olan kültürel ve sosyal nedenler kapsamında tarihi düşmanlık, islamofobi ve uyuşturucu üretimi üzerinde durulmuştur. Bu başlıklardan en çarpıcı olanı kuşkusuz çatışmanın dini boyutunu açıklayan islamofobi gerçeğidir. Nitekim Budist rahiplerin başlattığı 969 Hareketi, çatışmanın şiddet düzeyini arttıran önemli bir neden olmuştur. Diğer taraftan Rohingya Müslümanlarının yoğun şekilde yaşadığı bölgelerde uyuşturucu trafiğinin artış göstermesi, Myanmar rejiminin ve Budistlerin şiddet eylemlerini meşrulaştıran bir gerekçe teşkil etmiştir. Son olarak uluslararası aktörlerin bölgeye yönelik planları, Rahkine eyaleti içinde etnik yapının yeniden dizayn edilmesi sonucunu doğurmuştur. Bu ve diğer nedenler Rohingya çatışmasının doğmasını ve gelişmesini sağlamıştır.⁹⁸ Bu nedenler üzerinden çatışma kapsamlı bir şekilde analiz edilerek, çatışmaya yönelik ayrıntılı ve yerinde bir teşhis konulabilir, uygun prognoz bulunabilir ve doğ-

⁹⁴ McGowan, William, "Burmese Hell", *W/PJ*, 10/2 (1993), s. 47.

⁹⁵ "Crimes against Humanity in Western Burma: The Situation of the Rohingyas", s. 72.

⁹⁶ "Crimes against Humanity in Western Burma: The Situation of the Rohingyas", s. 73.

⁹⁷ Wade, Francis, "Rapes by Burmese Security Forces 'May Cause More Strife' in Troubled Region", <https://www.theguardian.com/world/2013/feb/26/burma-security-forces-rape-arakan>, (et. 05.10.2016); Anwar, M.S., "Myanmar's Armed Forces Rape Rohingya Women", <http://www.rvisiontv.com/myanmars-armed-forces-rape-rohingya-women/>, (et. 23.09.2015).

⁹⁸ Albert, "The Rohingya Migrant Crisis".

ru terapi uygulanabilir.

Bu çalışmada genel anlamda çatışmanın ana nedenleri daha geniş bir bakış açısı ile incelenmeye çalışıldı. Buna karşın çatışmanın nedenlerine yönelik uygun çözüm önerilerinin geliştirilmesi, bu çalışmada ulaşılamayan önemli bir safhayı ifade etmektedir. Nitekim sorunu tespit etmek için harcanan efordan daha fazlası sorunun çözümüne yönelik öneriler geliştirilirken harcanmalıdır. Bu bağlamda çözüm üretme safhası bu çalışmanın hem içeriğini hem de boyutunu genişleteceğinden ele alınamamıştır. Bu durum çalışmanın eksikliği olarak kabul edilebileceği gibi bu alanda yapılacak çalışmalar için de bir tavsiyeyi ortaya koymaktadır. Buna göre Rohingya çatışması üzerine yapılacak çalışmalar burada verilen nedenleri ayrıntılı şekilde inceleyebilecekleri gibi, sorunun çözümü için de öneriler geliştirebilirler.

Kaynaklar

- » Albert, Eleanor, "The Rohingya Migrant Crisis", <http://www.cfr.org/Burmamyanmar/Rohingya-Migrant-Crisis/P3665>, (et. 19.09.2016)
- » "Anti Muslim Monk Wira Thu Talk About Meiktila before Riot", <https://www.youtube.com/watch?v=N7iruggsfyw>, (et. 10.10.2016)
- » Anwar, M.S., "Myanmar's Armed Forces Rape Rohingya Women", <http://www.rviontv.com/Myanmars-Armed-Forces-Rape-Rohingya-Women/>, (et. 23.09.2015)
- » "A Changing Ethnic Landscape: Analysis of Burma's 2010 Polls", <http://www.theatlantic.com/international/archive/2013/04/969-the-strange-numerological-basis-for-burmas-religious-violence/274816/>, (et. 16.09.2016)
- » "All You Can Do Is Pray" Crimes against Humanity and Ethnic Cleansing of Rohingya Muslims in Burma's Arakan State, Human Rights Watch Press, ABD, 2013.
- » Baxter, Will, "Unregistered Rohingya Refugees Persecuted by 'Political Decree'", <http://www.ucanews.com/news/unregistered-rohingya-refugees-persecuted-by-political-decree/71298>, (et. 02.10.2016)
- » Belford, Aubrey-Tun, Soe Zeya, "Forced Labor Shows Back-Breaking Lack of Reform in Myanmar Military", <http://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-forcedlabour-iduskcn0pc2l720150702>, (et. 09.09.2016)
- » Bradley, David, "Democracy in Burma?", *Asian Studies Review (ASR)*, 21/2-3 (1997): 19-31.
- » Brooten, Lisa, "Political Violence and Journalism in a Multiethnic State", *Journal of Communication Inquiry (JCI)*, 30/4 (2006): 354-373.
- » Brown, Catherine, "Burma: The Political Economy of Violence", *Disasters*, 23/3 (1999): 234-256.
- » "Burmese Junta Sets Voting Dates", <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/7236648.stm>, (et. 03.10.2016)
- » Cheung, Samuel, "Migration Control and the Solutions Impasse in South and Southeast Asia: Implications from the Rohingya Experience", *Journal of Refugee Studies (JRS)*, 25/1 (2011): 50-70.
- » Crimes against Humanity in Western Burma: The Situation of the Rohingyas, Irish Centre for Human Rights, Galway, 2010.
- » Dale, John G., "Transnational Legal Conflict between Peasants and Corporations in Burma: Human Rights and Discursive Ambivalence under the US Alien Tort Claims Act", *The Practice of Human Rights: Tracking Law between the Global and the Local*, ed. Mark Goodale, Sally Engle Merry, Cambridge University Press, Cambridge 2007.
- » Dawson, Jenna, Barlow, Daniel, "Burma: Drug Control Progress and Possibilities." *Journal of Current Southeast Asian Affairs (JCSAA)*, 25:1 (2006): 7-16.
- » Dittmer, Lowell, *Burma or Myanmar? Struggle for National Identity*, World Scientific Publishing, New Jersey, 2010.
- » Downs, Ray, "Is Burma's Anti-Muslim Violence Led by 'Buddhist Neo-Nazis'?", <http://www.vice.com/read/is-burmas-anti-muslim-violence-led-by-buddhist-neo-nazis>, (et. 20.09.2016)

- » Draitser, Eric, "Myanmar's Ethno-Sectarian Clashes: Containing China?", <http://www.globalresearch.ca/myanmars-ethno-sectarian-clashes-containing-china/5306192>, (et. 26.09.2016)
- » —, "Towards a New Humanitarian Front? Myanmar and the Geopolitics of Empire", <http://www.globalresearch.ca/towards-a-new-humanitarian-front-myanmar-and-the-geopolitics-of-empire>, (et. 21.09.2016)
- » Egreteau, Renaud, "Burmese Indians in Contemporary Burma: Heritage, Influence, and Perceptions since 1988", *Asian Ethnicity* (AE), 12/1 (2011): 33-54.
- » Ertekin, Sümeyye, "Arakan Uzaktaki Zulüm", <http://appsajazeera.com/interactive/arakan/>, (et. 23.09.2016)
- » Farrelly, Nicholas, "Discipline without Democracy: Military Dominance in Post Colonial Burma", *Australian Journal of International Affairs*(AJIA), 67/3 (2013): 312-326.
- » Farzna, Kazi Fahmida, "Music and Artistic Artefacts: Symbols of Rohingya Identity and Every Resistance in Borderlands", *Austrian Journal of South-East Asian Studies* (AJSEAS), 4/2 (2011): 215-36.
- » Frontieres, Medecis Sans, 10 Years for the Rohingya Refugees in Bangladesh: Past, Present and Future, Medecis Sans Frontieres, Holland, 2002.
- » Galache, Carlos Sardina, "Who Are the Monks Behind Burma's '969' Campaign?", <http://www.dvb.no/news/features-news/the-monks-behind-burma%E2%80%99s-%E2%80%9c969%E2%80%9d-movement-2/28079>, (et. 18.09.2016)
- » Galtung, Johan, Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek: Çatışma Çözümüne Giriş, çev. Havva Kök, USAK Yayınları, Ankara, 2009.
- » Göksoy, İsmail Hakkı, "Myanmar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2006, XXXII, ss. 253-255.
- » —, İsmail Hakkı, "Arakan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ek. 1, 104-108.
- » Green, Penny, "Islamophobia: Myanmar's Racist Fault-Line", <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/04/201342910920804170.html>, (et. 20.09.2016)
- » —, MacManus, Thomas, Venning, Alicia de la Cour, Countdown to Annihilation: Genocide in Myanmar, International State Crime Initiative, London, 2015.
- » Grundy-Warr, Carl-Wong, Elaine, Sanctuary Under a Plastic Sheet- the Unresolved Problem of Rohingya Refugees, IBRU Boundary and Security Bulletin, yy., 1997.
- » HIİK, "Conflict Barometer 2014", http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2014.pdf, (et. 13.11.2015)
- » Human Rights Watch, "Burma: New Violence in Arakan State", <https://www.hrw.org/news/2012/10/26/burma-new-violence-arakan-state>, (et. 11.10.2016)
- » Macgregor, Fiona, "Economic Focus for Rakhine Relief" <http://www.mmtimes.com/index.php/business/8212-economic-focus-for-rakhine-relief.html>, (et. 10.10.2016)
- » Matthews, Bruce, "Religious Minorities in Myanmar—Hints of the Shadow", *Contemporary South Asia* (CSA), 4/3 (1995): 287-308.
- » McGowan, William, "Burmese Hell", *World Policy Journal* (WPJ), 10/2 (1993): 47-56.
- » "Myanmar", <http://data.worldbank.org/country/myanmar>, (et. 02.10.2016)
- » "Myanmar: Kofi Annan to Head Commission on Rakhine State", <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/08/kofi-annan-to-head-commission-on-rakhine-state/>, (et. 24.08.2016)
- » "Myanmar: The Politics of Economic Reform", *Crisis Group Asia Report*, 2012, <https://www.crisisgroup.org/asia/south-east-asia/myanmar/myanmar-politics-economic-reform>, (et. 24.08.2016)
- » Myoe, Maung Aung, Building the Tatmadaw: Myanmar Armed Forces since 1948, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 2009.
- » "Nationalist Monk U Wirathu Denies Role in Anti-Muslim Unrest", <http://www.irrawaddy.com/interview/nationalist-monk-u-wirathu-denies-role-in-anti-muslim-unrest.html>, (et. 13.09.2016)
- » Özay, Mehmet, Arakan Müslümanları: Kaybolmaya Yüz Tutmuş Bir Halkın Hikayesi, Okur Kitaplığı, İstanbul, 2013.
- » Palmer, Victoria, "Analysing Cultural Proximity: Islamic Relief Worldwide and Rohingya Refugees in Bangladesh." *Development in Practice* (DP), 21/1 (2011): 96-108.
- » Parnini, Syeda Naushin, "The Rohingya Issue in Bangladesh-Myanmar Relations", *International Journal of Arts and Science*(IJAS), 4/23 (2011): 65-80.
- » "Poverty in Myanmar", <https://www.adb.org/countries/myanmar/poverty#Tabs-0-2>, (et.

- 01.10.2016)
- » Rahman, Utpala, "The Rohingya Refugee: A Security Dilemma for Bangladesh", *Journal of Immigrant & Refugee Studies (JIRS)*, 8/2 (2010): 233-239.
  - » Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Myanmar, UN Human Rights Centre Pre. yy., 2013.
  - » "Rohingya Forced Labour Widespread in North Arakan: Report", <http://Reliefweb.Int/Report/Myanmar/Rohingya-Forced-Labour-Widespread-North-Arakan-Report>. (et. 10.09.2016)
  - » "Rohingya Refugee Camp Gutted in Rakhine State Fire", <http://Www.Aljazeera.Com/Indepth/Inpictures/2016/05/Myanmar-Rohingya-Muslim-Refugee-Camp-Gutted-Rakhine-State-Fire-160504110727161.Html>, (et. 09.09.2016)
  - » Rosenblat, Mariana Olaizola, "A Rational Approach to the Rohingya Crisis", <http://Thediplomat.Com/2015/07/a-Rational-Approach-to-the-Rohingya-Crisis/>, (et. 10.08.2016)
  - » Seekins, Donald M., "Burma and U.S. Sanctions: Punishing an Authoritarian Regime", *Asian Survey (AS)*, 45/3 (2005): 437-452.
  - » Shams, Shamil, "Myanmar's Rohingya Conflict 'More Economic Than Religious'", <http://Www.Dw.Com/En/Myanmars-Rohingya-Conflict-More-Economic-Than-Religious/a-18496206>, (et. 09.10.2016)
  - » "South-East Asia Migrant Crisis: Gambia Offers to Resettle All Rohingya Refugees", <https://Www.Theguardian.Com/World/2015/May/21/South-East-Asia-Migrant-Crisis-Gambia-Offers-to-Resettle-All-Rohingya-Refugees>, (et. 05.10.2016)
  - » Spar, Debora L., La Mure, Lane T., "The Power of Activism: Assessing the Impact of Ngos on Global Business", *California Management Review (CMR)*, 45/3 (2003): 78-101.
  - » Steinberg, David I., "International Rivalries in Burma: The Rise of Economic Competition", *Asian Survey (AS)*, 30/6 (1990): 587-601.
  - » Steinberg, David I., *Burma/Myanmar: What Everyone Needs to Know*, Oxford Press, New York, 2010.
  - » Szep, Jason, "Special Report: Buddhist Monks Incite Muslim Killings in Myanmar", <http://Www.Reuters.Com/Article/Us-Myanmar-Violence-Specialreport-Idusbre9370ap20130408>, (et. 22.08.2016)
  - » Taylor, Robert H, "Myanmar: From Army Rule to Constitutional Rule?", *Asian Affairs (AA)*, 43/2 (2012): 221-236.
  - » Tha, Kin Oo, "In Arakan State Concerns Grow over Rise in Drug Seizures Abuse", <http://Www.Irrawaddy.Com/Burma/Arakan-State-Concerns-Grow-Rise-Drug-Seizures-Abuse.Html>, (et. 15.09.2016)
  - » "The Constitution of the Union of Burma, 24 September 1947, Effective 4 January 1948", <https://Www.Ilo.Org/Dyn/Natlex/Docs/Electronic/79573/85699/F1436085708/Mmr79573.Pdf>, (et. 26.09.2016)
  - » Than, Tin Maung Maung, "Burma: The 'New Professionalism' of the Tatmadaw", *Military Professionalism in Asia: Conceptual and Empirical Perspectives*, ed. Alagappa, Muthiah, East-West Center, Hawaii 2001.
  - » Thawngmung, Ardeth, "The Myanmar Elections 2015: Why the National League for Democracy Won a Landslide Victory", *Critical Asian Studies (CAS)*, 48/1 (2016): 132-142.
  - » Topich, William J., Leitich, Keith A, *The History of Myanmar*, Green Wood, Santa Barbara, 2013.
  - » Udwadia, Shanaira, "Corporate Responsibility for International Human Rights Violations", *Southern California Interdisciplinary Law Journal (SCILJ)*, 13/2 (2004): 359-400.
  - » Ullah, Akm Ahsan, "Rohingya Refugees to Bangladesh: Historical Exclusion and Contemporary Marginalization", *Journal of Immigrant and Refugees Studies (JIRS)*, 9/2 (2011): 139-161.
  - » "UN Envoy Warns of Myanmar Crisis", <http://Www.Aljazeera.Com/News/Asia-Pacific/2007/09/200852512370678540.Html>, (et. 03.10.2016)
  - » "UN to Resume Burma Aaid Flights", <https://Www.Theguardian.Com/World/2008/May/09/Cyclonenargis.Burma4>, (et. 05.10.2016)
  - » Wade, Francis, "Islamophobia and the Fear of 'the Other' in Myanmar", <http://Www.Aljazeera.Com/Indepth/Opinion/2012/06/2012610134755390151.Htm>, (et. 23.09.2016)
  - » ———, "Rapes by Burmese Security Forces 'May Cause More Strife' in Troubled Region", <https://Www.Theguardian.Com/World/2013/Feb/26/Burma-Security-Forces-Rape>

- Arakan, (et. 05.10.2016)
- » "Who Is Ashin Wirathu?", <http://969movement.Org/Ashin-Wirathu/>, (et.16.09.2016)
  - » Yunus, Muhammed, Dünden Bugüne Arakan, çev. Hatice Uğur, İHH İnsani Yardım Varkfı, İstanbul, 2012.
  - » "100,000 Protestors Flood Streets of Rangoon in 'Saffron Revolution'", http://Www.Novinite.Com/View_News.Php?Id=85644, (et. 21.09.2016)
  - »